

MÉS ENLLÀ DE LA HISTÒRIA DEL PROGRÉS

Josep Fontana i Lázaro
Universitat Pompeu Fabra

La meva generació es va educar en la convicció que la història de la humanitat era el relat d'un procés ininterromput de progrés, un fet que tenia una de les seves manifestacions més evidents en el creixement econòmic, al qual s'hi afegia la convicció que, paral·lelament, la societat avençava cap a un món més lliure i més igualitari. La conjunció d'aquestes dues esperances animava les nostres aspiracions a un futur de millora col·lectiva.

La idea que aquest progrés era una realitat imparabile la defensava Keynes el 1930, en plena crisi mundial, en un escrit, "Les possibilitats econòmiques dels nostres néts", on exposava una visió optimista del futur:

"Penso amb il·lusió en els dies no molt llunyans del major canvi que mai s'hagi produït en l'entorn material dels éssers humans en el seu conjunt". La qual cosa es concretava en la predicció que "el nivell de vida en les nacions progressives, dins d'un segle, serà entre quatre i vuit vegades més alt que el d'avui", i en la visió d'un món en què n'hi hauria prou amb treballar tres hores al dia, en setmanes de quinze hores. Al qual s'afegia la dimensió igualitària: "quan l'acumulació de riquesa ja no sigui de gran importància social, hi haurà grans canvis en els codis morals"¹.

Hi havia alguns punts obscurs en aquesta predicció, dels quals no m'ocuparé, com el fet que no preveia que s'haguessin de modificar les regles de l'explotació colonial de què en part depenia la prosperitat de les que ell anomenava "les nacions progressives".

El cas és que els anys que van seguir a aquesta previsió de Keynes van ser anys de contracció econòmica i d'atur, que semblaven desmentir les seves esperances. Però el creixement va recomençar després de la Segona guerra mundial, en aquells trenta anys feliços que es van escolar entre 1945 i 1975.

Cap a 1968 van aparèixer arguments contraris a l'optimisme en el que feia referència a la continuïtat del creixement. Els primers es van centrar en la por maltusiana a l'augment excessiu de la població. Així opinava Paul Ehrlich, en el seu

¹ John Maynard Keynes, *Ensayos de persuasión*, Barcelona, Crítica, 1988, pp. 323-333.

llibre *The population bomb*, publicat el 1968, on anunciava que el món podia morir de fam, si no es prenen ràpides mesures per controlar el creixement de la població. Com també Garrett Hardin, que en un article que es va fer famós, "The tragedy of the commons", aparegut a *Science* en el mateix any 1968, sostenia que l'única manera d'evitar "la misèria de la superpoblació" era "renunciar a procrear, i fer-ho immediatament" (per cert, Hardin i la seva dona es van suïcidar uns anys més tard)².

El més influent d'aquests avisos va ser, sens dubte, l'informe al Club de Roma, publicat en 1972, que afirmava que "si es mantenen les tendències actuals de creixement de la població mundial, la industrialització, la contaminació ambiental, la producció d'aliments i l'esgotament dels recursos, aquest planeta arribarà als límits del seu creixement en el curs dels propers cent anys"³.

El cas és que aquesta mena de pessimisme ha reaparegut després de la crisi que va iniciar-se en 2007-2008, amb nous discursos sobre la fi del creixement. La ràpida expansió de la producció que es va desenvolupar al món des de la revolució industrial, ens diuen ara, hauria estat un fenomen únic i irrepetible: "el ràpid progrés assolit en els darrers dos cents cinquanta anys -escrivia Robert Gordon en 2012- pot haver estat un episodi únic en la història humana"⁴.

Per la seva banda, Larry H. Summers, que va ser secretari del Tresor amb Clinton de 1999 a 2001, exposava en 2013 la seva tesi sobre un estancament secular, que Paul Krugman recollia en un article al *New York Times* on deia "tenim una economia la condició normal de la qual és una suau recessió, en què els breus episodis de prosperitat es produeixen tan sols gràcies a les bombolles i a un endeutament insostenible", una consideració que el duia a aquestes inquietants preguntes: "Però ¿i si el món en què vivim des de fa cinc anys fos la nova normalitat? ¿I si aquestes condicions de quasi depressió van camí de mantenir-se, no un o dos anys més, sinó per dècades?"⁵.

² Paul R. Ehrlich i Anne H. Erlich, *La explosión demográfica: el principal problema ecológico*, Barcelona, Salvat, 1993; Garrett Hardin, "The tragedy of the commons", a *Science*, new series, vol. 162, nº 3859 (13 de desembre de 1968), pp. 1243-1248.

³ Donella H. Meadows et al., *Los límites del crecimiento: Informe al Club de Roma sobre el predicamento de la Humanidad*, México, Fondo de Cultura Económica, 1972, p. 40.

⁴ Robert J. Gordon, "Is U.S. economic growth over? Faltering innovations confronts the six headwinds", National Bureau of Economic Research, Working Paper 18315, agost de 2012.

⁵ La millor anàlisi dels plantejaments de Summers es pot veure al volum col·lectiu de Coen Teulings i Richard Baldwin, eds., *Secular Stagnation: Facts, Causes and Cures*, Londres, CEPR (VoxEU.org eBook), 2014. L'article de Paul Krugman, "A permanent slump?", a *New York Times*, 17 de novembre de 2013.

El que m'interessa avui, però, és l'altre component de la història del progrés: el que fa referència a la millora col·lectiva, a l'avenç de la igualtat. En 1954 Simon Kuznets s'havia plantejat aquesta pregunta: "¿La desigualtat en la distribució dels ingressos augmenta o disminueix en el curs del creixement econòmic d'un país?"⁶.

La resposta, expressada en el que s'anomena la "corba de Kuznets", era que la desigualtat augmentava en una primera fase del creixement, però que començava a minvar a partir d'un cert punt. Els raonaments de Kuznets eren més complexos; però la conclusió general es podria sintetitzar en l'afirmació que l'augment de la desigualtat era una mena d'accident del procés de creixement, que s'invertia en un punt, a partir del qual s'iniciava un repartiment més equitatiu dels ingressos.

A això es vindria a sumar el fet que la investigació dels historiadors modifiqués la vella visió tradicional d'un progrés econòmic que hauria estat acompanyat d'una millora paral·lela dels nivells de vida de la població. Treballs com els de Jan De Vries i de Jan L. Van Zanden ens van mostrar que el creixement econòmic a Europa des del segle XVI fins a finals del segle XVIII es va desenvolupar en un context en què els salaris reals baixaven i s'exigia a les famílies una intensificació del treball destinat al mercat. I, en efecte, les observacions antropomètriques que relacionen l'evolució de l'estatura amb els nivells de vida mostren entre 1500 i 1800 evolucions negatives, tant per a Anglaterra, com per a Holanda o per als Estats Units. La conclusió de Van Zanden és que hi va haver "una relació inversa entre desenvolupament i nivell de vida", que obliga a pensar que amplis sectors de la població d'Europa no van treure gaire profit del progrés econòmic que s'estava produint⁷.

Aquesta situació no va acabar el 1800, sinó que va prosseguir durant el desenvolupament de la industrialització, al menys fins a mitjan segle XIX. Entorn dels anys quarantes del segle XIX va ser precisament quan al problema dels baixos salaris reals dels treballadors industrials s'hi van afegir els efectes de les transformacions agràries, que s'havien fet a costa de la propietat col·lectiva de prats i boscos. Aquests van ser a Anglaterra els anys dels "quarantes famèlics" que Engels va poder veure a

⁶ Simon Kuznets, "Economic growth and economic inequality", a *American Economic Review*, XLV (1955), nº 1, pp. 1-28.

⁷ J. De Vries, *La revolución industrial. Consumo y economía doméstica desde 1650 hasta el presente*, Barcelona, Crítica, 2009; Jan L. Van Zanden, *The long road to the Industrial revolution: the European economy in a global perspective. 1000-1800*, Leiden, Brill, 2009, "Wages and the standard of living in Europe, 1500-1800", a *European Review of Economic History*, 3 (1999), nº 2, pp.175-197; Robert C. Allen, et al., eds, *Living Standards in the Past. New Perspectives on Well-being in Asia and Europe*, Oxford, Oxford University Press, 2005; Roderick Floud et al., *The Changing Body. Health, Nutrition, and Human Development in the Western World since 1700*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.

Manchester; van ser a Alemanya els de la misèria dels teixidors de Silèsia i dels robatoris de llenya dels quals es va ocupar Marx en la Gaseta Renana; van ser a Itàlia els de la generalització del "furto campestre"; a Irlanda els de la crisi de la patata..., anys de fam, malaltia i ruïna a tot Europa.

En 1848, quan Karl Marx i Friedrich Engels van publicar la seva primera crida a un canvi global de la societat europea, reaccionaven contra aquesta situació: contra la frustració de les esperances que s'havien dipositat en el desenvolupament paral·lel de la lluita per les llibertats polítiques que havia iniciat la Revolució francesa i de la nova capacitat de crear riquesa que sorgia amb la industrialització. Ni les llibertats havien avançat com s'esperava, ni els beneficis de la industrialització havien arribat als treballadors.

En 1995 Van Zanden va fer la proposta d'incloure aquesta revisió de la història de l'economia europea en l'esquema de la corba de Kuznets. D'acord amb aquesta perspectiva tindriem a l'edat moderna l'associació entre creixement i desigualtat que continuaria fins que a l'últim terç del segle XIX, entre 1870 i 1900, s'iniciaria una fase en què "el creixement econòmic va anar habitualment acompanyat d'una disminució de la desigualtat. En conseqüència -afegia- es pot argumentar que hi va haver una súper corba de Kuznets que va durar segles, i que va estar caracteritzada per una desigualtat en augment, fins que en algun moment del darrer terç del segle XIX es va produir un canvi de tendència i es va iniciar la disminució de la desigualtat que caracteritzaria el segle XX"⁸.

Acemoglu i Robinson, per la seva banda, revisarien més endavant la hipòtesi de la corba de Kuznets, matisant-la d'aquesta manera: "Quan el desenvolupament condueix a un augment de la desigualtat pot induir a una inestabilitat política i forçar a les elits polítiques a una democratització (...) que porta a canvis institucionals que encoratgen la redistribució i redueixen la desigualtat". Però aquesta no és una evolució obligada i les respostes polítiques poden ser diferents. La disminució de la desigualtat es produiria només en aquelles societats en què es podien desenvolupar "reformes polítiques (...) induïdes per l'augment de les tensions socials i la inestabilitat política" en resposta a la desigualtat⁹.

⁸ J. L. Van Zanden, "Tracing the beginning of the Kuznets curve: western Europe during the early modern period", a *Economic History Review*, 38 (1995), n° 4, pp. 643-664.

⁹ Daron Acemoglu i James A. Robinson, "The political economy of the Kuznets curve", a *Review of Development Economics*, 6 (2002), n° 2, pp. 183-203.

La conclusió seria, per tant, que creixement i igualtat eren dos fenòmens independents, que només es coordinaven quan la tensió social i la inestabilitat política forçaven a fer concessions en el terreny del repartiment del ingressos. Unes concessions que es realitzaven normalment a través de l'augment dels impostos, que permetia finançar els serveis socials que rebia el conjunt de la població, i del suport de l'estat a l'actuació dels sindicats per negociar salaris i condicions de treball. Era una bona explicació del que havia passat en la postguerra, després de 1945, quan va consolidar-se l'estat del benestar, i una legitimació política de la socialdemocràcia, que havia estat l'artífex d'aquest procés.

El problema és que la corba va deixar de funcionar cap a 1975, i que el procés de millora en el terreny de la igualtat es manté aturat des d'aquell moment. Paul Krugman va analitzar aquest fenomen, al qual donaria el nom de "la gran divergència". Des de 1970, sostenia, "les normes i institucions de la societat nord-americana han canviat, de manera que o bé han afavorit o bé han fet possible un increment radical de la desigualtat". Prenent com a pretext la necessitat de superar els efectes de la crisi del petroli, es va emprendre la lluita contra els sindicats, completada per una sèrie d'acords de llibertat de comerç que van permetre a les empreses deslocalitzar la producció a altres països i importar després els seus productes, amb la finalitat d'afeblir la capacitat dels obrers del propi país de lluitar per millores de les condicions de treball i dels salaris.

Aquest procés va provocar, alhora, un canvi en l'estructura del poder econòmic, amb un net retrocés del paper que exercien els municipis i els sindicats, i un avanç dels organismes de direcció de les empreses i de les finances¹⁰.

A començaments del segle XXI, amb l'acceleració dels canvis polítics i socials que va provocar la crisi de 2007-2008, s'ha accentuat la necessitat de cercar arguments que expliquin perquè, un cop passada la crisi, no es recupera la vella dinàmica del progrés econòmic i social.

Un dels més influents ha estat el de Thomas Piketty amb el seu llibre *El capital al segle XXI* que nega radicalment que hi hagi hagut mai una dinàmica d'augment de la igualtat. La desigualtat és per a Piketty un tret permanent de la història humana. "En totes les societats i en totes les èpoques –diu– la meitat de la població més pobre en patrimoni no posseeix gairebé res (generalment entorn d'un 5% del patrimoni total), la

¹⁰ Paul Krugman, *Después de Bush*, Barcelona, Crítica, 2008, pp. 141-170.

desena part superior de la jerarquia dels patrimonis posseeix una clara majoria del total (generalment més d'un 60% del patrimoni total, i en ocasions fins a un 90%), i la població compresa entre aquests dos grups (...) té una part entre el 5 % i el 35% del patrimoni total".

La seva anàlisi el condueix a una interpretació de la història formulada rotundament: "Durant una part essencial de la història de la humanitat el fet més important és que la taxa de rendiment del capital ha estat sempre almenys de deu a vint vegades superior a la taxa de creixement de la producció i de l'ingrés. En això es basava, en gran mesura, el fonament mateix de la societat: era el que permetia a una classe de posseïdors consagrar-se a alguna cosa més que a la seva pròpia subsistència"¹¹.

Hauríem arribat així a començaments del segle XXI a un desmentiment complet de la vella història del progrés. En matèria de creixement econòmic estaríem en una etapa d'estancament secular. I pel que fa als guanys en el terreny de la igualtat, Piketty ens vol convèncer que han estat el fruit d'una il·lusió.

En la seva interpretació veiem que els nivells de desigualtat de finals del segle XIX i començaments del XX han reaparegut al segle XXI i es preveu que durin encara molts més anys. La desigualtat és la normalitat, i la millora que reivindicava la corba de Kuznets seria un error. Quan analitza els anys feliços entre 1945 i 1975, quan semblava que les coses estaven canviant, els interpreta com el resultat del "caos del període entre les dues guerres" i de "les fortes tensions socials que el van caracteritzar".

El que passa és que no és veritat que estiguem en una etapa d'estabilitat de la desigualtat, sinó que un dels aspectes més greus de l'evolució actual és que la desigualtat està experimentant un augment incontrolable, que ha portat a previsions tan angoixoses com la de l'informe d'Oxfam de 2015 que sosté que "Si aquesta tendència a l'augment de la riquesa dels més rics continua, l'u per cent dels més rics tindrà més riquesa que el 99 per cent restant en tan sols dos anys"¹².

Penso que la interpretació del que ha passat en el transcurs del segle XX, que ens ha dut a la situació en què estem ara, no es pot fer des del terreny en què es mouen les anàlisis de què he parlat fins ara, sinó que exigeix introduir-hi una dimensió política, que manca per complet al llibre de Piketty, on no solament és que la història del segle

¹¹ Thomas Piketty, *Le capital au XXIe siècle*, París, Seuil, 2013, pp. 536-537 i 561.

¹² Oxfam International, *Wealth: Having it all and wanting more*, gener de 2015.

s'explica sense ni mencionar la revolució soviètica de 1917, sinó que la paraula "sindicats" hi apareix una sola vegada, a la pàgina 491. ¿Es pot interpretar l'evolució a llarg termini dels salaris i de les condicions de treball prescindint de l'actuació dels sindicats? Penso que no.

Introduir la política en l'anàlisi ens ha de dur a examinar amb més profunditat què ha passat des de l'inici de la "gran divergència", a partir dels anys de la presidència de Ronald Reagan, quan va començar la retallada dels impostos als més rics (que no va produir l'augment de les inversions que s'anunciava), quan es va iniciar la guerra contra els sindicats i es van estancar els salaris, a la vegada que s'afavoria la desregulació financera, que va donar lloc a la crisi de les caixes d'estalvi nord-americanes, en un primer anunci del que es repetiria el 2007-2008 amb la gran banca¹³.

La política va restar segrestada des d'aleshores en mans dels interessos empresarials. Un treball de Martin Gilens, professor de la Universitat de Princeton, i de Benjamin Page, de Northwestern University, que du el títol de "Provant les teories sobre la política nord-americana: elits, grups d'interès i ciutadans mitjans", aplica un mètode d'anàlisi multivariant per examinar les teories dominants sobre la política als Estats Units i arriba a la següent conclusió: "La majoria del públic nord-americà té poca influència sobre les polítiques que adopten els governs. Els nord-americans gaudeixen de molts dels trets bàsics d'un govern democràtic, com eleccions regulars, llibertat d'expressió i d'associació (...). Però pensem que si la pràctica política la dominen poderoses organitzacions de negocis i un petit nombre de nord-americans rics, la pretensió que Amèrica del Nord sigui una societat democràtica està seriosament amenaçada". El treball va ser rebut pel *Washington Post* amb un article que duia el títol d' "Els rics governen"¹⁴.

Aquests interessos van acabar controlant també, per les vies del finançament i del mecenatge, universitats, esglésies i institucions de tota mena. "La nostra democràcia està amenaçada de manera directa quan els rics compren els polítics –escrivia Robert Reich-, però no és menys perillosa la tranquil·la i encara més insidiosa compra de les institucions de què la democràcia depèn per investigar, exposar i mobilitzar les

¹³ Una valoració global a Doug Rossinow, *The Reagan era. A history of the 1980s*, Nova York, Columbia University Press, 2015.

¹⁴ Martin Gilens i Benjamin I, Page, "Testing theories of American politics: Elites, interest groups, and average citizens" a *Perspectives on Politics*, 12 (2014), n° 3, pp. 564-581.

actuacions contra el que està passant”¹⁵. Es tracta amb això de facilitar l’acceptació universal d’una situació que ens condemna a perpetuïtat al que Christine Lagarde, cap del Fons Monetari Internacional, va definir en una entrevista com "la nova mediocritat".

Estem en una situació en què està clar que han canviat les regles del joc social que van fer possible en el passat les conquestes que van conduir a l’estat de benestar. La socialdemocràcia, que havia tingut una part fonamental en aquestes conquestes, va acabar acceptant, com senyala Hobsbawm, "la idea que el predomini del mercat fa innecessària la supervivència de la política, entesa en el sentit del que Habermas va definir com l’organització de l’ 'esfera pública', en la qual la gent forma les seves opinions i s'uneix per assolir objectius col·lectius". Però "la sobirania del mercat – afegeix Hobsbawm- no és un complement de la democràcia liberal, sinó una alternativa a aquest sistema. De fet és una alternativa a tot tipus de política, ja que nega la necessitat de prendre les decisions polítiques, que són precisament decisions relacionades amb interessos comuns o de grup"¹⁶.

La forma com les noves regles afecten la situació dels treballadors resulta fàcilment visible en la degradació de les condicions a què es veuen sotmesos. Segons l’Organització Internacional del Treball un 48 per cent dels ocupats ho estan en llocs "vulnerables", amb el risc de no tenir ni uns ingressos assegurats ni accés a la seguretat social. Una situació que ha anat augmentant amb l’auge del "treball flexible", que es dóna cada vegada més en les empreses que contracten un gran nombre de treballadors, com els magatzems, els supermercats o els negocis de menjar ràpid, on abunden els contractes de deu, de vuit i fins i tot de zero hores. Els contractes de poques hores, que no garanteixen un mínim de paga i obliguen els treballadors a estar sempre disponibles per quan se’ls necessiti, no solament vulneren les normes que s’havien guanyat en dos-cents anys de lluites sindicals, sinó que superen fins i tot les regles de l’esclavitud tradicional, en què el propietari tenia almenys l’obligació d’alimentar l’esclau¹⁷.

Veiem com canvien les visions de Kuznets o Van Zanden quan hi introduïm una dimensió política. Entre 1870 i 1900, quan Van Zanden considera que s’iniciava el

¹⁵ Robert Reich, "The political roots of widening inequality", a *American Prospect*, Spring 2015; la darrera cita és de "The big chill: How big money is buying off criticism of big money", article al seu blog, 6 d’abril de 2015.

¹⁶ Aquesta cita enllaça dos textos que procedeixen d’E. Hobsbawm, *Guerra y paz en el siglo XXI*, Barcelona, Crítica, 2007, p. 110 i de *Cómo cambiar el mundo*, Barcelona, Crítica, 2011, p. 424.

¹⁷ International Labor Organization, *Global employment trends 2014*, Ginebra, 2014, p. 11; Rowena Mason, "Jobseekers being forced into zero-hours roles", a *The Guardian*, 5 de maig de 2014.

canvi de tendència, hi va haver justament la Commune de París, que va fer néixer la por a una subversió de l'ordre econòmic i social establert.

Una por que seria alimentada de nou en 1917 per la revolució soviètica i per l'extensió del moviment comunista mundial. I la fi de la corba de l'augment de la igualtat, cap a 1975, ve a coincidir amb el darrer fracàs de la il·lusió del comunisme, el 1968, quan la negativa dels dirigents comunistes a donar suport a París a la revolució dels estudiants i, molt més encara, la seva incapacitat d'acceptar el desafiament del programa de socialisme amb rostre humà que s'havia plantejat a Praga, demostrarien clarament que la seva vocació revolucionària havia acabat.

S'havia acabat, en efecte, el cicle que Marx i Engels havien iniciat el 1848, que va tenir el seu efecte més potent en la revolució de 1917, com a conseqüència de la qual es va estendre la por al fantasma del comunisme internacional. Aquesta por, que va sostenir la gran mentida de la guerra freda, ocultant el seu component de contrarevolució social, es va anar desmuntant gradualment, i la coalició dels interessos empresarials, aquesta poderosa minoria del 1 per mil dels més rics, va anar directament a la feina de combatre els sindicats, rebaixar els salaris i desballestar l'estat del benestar.

Sembla clar que la història del segle XX, la comprensió de la qual ens és necessària per entendre la nostra situació actual, no es pot explicar sense introduir en el relat, com un dels factors més importants, la gran por del socialisme, i que per entendre el món en què vivim hem de recuperar la història de les lluites socials, afegint-hi la dimensió, massa sovint oblidada, del combat dels camperols del món subdesenvolupat per la terra.

Però amb això no n'hi ha prou. Ho podem veure en la insuficiència de les propostes que es presenten avui per resoldre el problema de la desigualtat, la majoria de les quals es limiten a plantejar la recuperació dels mètodes de la socialdemocràcia. Tal és el cas, per posar un exemple, d'Antony Atkinson, que pensa que les coses es poden resoldre augmentant els nivells salarials, apujant els impostos sobre la renda, el patrimoni i l'herència, etc.¹⁸

¹⁸ Anthony B. Atkinson, *Inequality*, Harvard University Press, 2015; Jonathan A. Knee, "Review: In 'Inequality' a respectable scholar wades into a contentious political issue", a *New York Times*, 28 de maig de 2015; Michael Roberts, "Clinton, Atkinson, Stiglitz y la reducción de la desigualdad", a *SinPermiso*, 31 de maig de 2015.

Però el retorn de les velles normes no és possible perquè entre tant és tot el context social el que ha canviat, començant pel capitalisme mateix al qual es volen tornar a imposar unes regles que ja va aconseguir superar després de 1975.

Ens cal també una nova lectura de la naturalesa del capitalisme actual, que ha canviat prou des que, en 1917, els socialistes predicaven la lluita del proletariat contra els empresaris industrials. Ens calen noves vies d'exploració com les que ens suggereix un text del xilè José Gabriel de Palma, elaborat a partir d'una observació de Tony Lawson, que sosté que el darwinisme ens ensenya que el triomf d'un grup de membres d'una població no sempre és un indicador de la seva superioritat, sinó que pot ser conseqüència del fet que posseeixin una característica que els fa superiors als altres en un entorn local, sense que això vulgui dir res sobre "el seu valor intrínsec".

Palma utilitza aquest argument per interpretar el capitalisme actual: "Mecanismes de la selecció natural d'aquesta mena són crucials per entendre la naturalesa real del neoliberalisme, que cerca crear un entorn econòmic *artificial* que sigui el més adequat per a aquelles característiques que el capital posseeix i els altres no. El discurs neoliberal pot semblar que versa sobre promoure un 'ordre' basat en la iniciativa individual i en una macroeconomia dura, i sobre lluitar contra el paternalisme. Però el seu propòsit real és el de promoure un tipus especial de 'desordre' que pot ajudar a legitimar la supremacia del capital, per tal com només ell pot prosperar en un entorn inestable i de riscos elevats- en aquesta jungla el capital és el rei!".

En aquest escenari de triomf del nou capitalisme, afegeix, "la major part de les vigoroses lluites polítiques, socials i econòmiques que ens van aportar tanta civilització, des de la vaga del port de Londres en 1889, el Ford-T, la por del contagi dels ideals utòpics dels primers soviets, el New Deal i Keynes, tot s'ho ha endut el vent. Els esdeveniments de les tres dècades darreres han demostrat la raó que tenia Adam Smith quan deia que "sense competència no hi pot haver progrés"- i, fins ara, pocs semblen haver entès que això s'aplica també a la política!"¹⁹.

No prenc aquest cita més que com una incitació a la tasca de repensar globalment els problemes actuals. Una tasca a la qual els historiadors hauríem de contribuir refent la història del període que va de 1917 fins al present. Una revisió que haurem de fer deixant de banda les velles il·lusions que ens la mostraven com el relat de

¹⁹ José Gabriel de Palma, "Homogeneous middles vs. Heterogeneous tails, and the end of the 'Inverted-U': the share of the rich is what it's all about", *Cambridge Working Papers in Economics*, 1111, gener de 2011, pp. 39-40.

l'avenç imparable del progrés, per a reinterpretar-la com una lluita entorn de la igualtat, que s'ha desenvolupat de manera incerta, amb victòries i derrotes repartides.

Ens cal entendre bé el que ha passat per tal d'ajudar a trobar camins de sortida i mètodes de lluita que ens permetin evitar el risc en què estem de perdre del tot, i reprenc per a dir-ho les paraules de Palma, “la major part de les vigoroses lluites polítiques, socials i econòmiques que ens van aportar tanta civilització”.

Ens cal enterrar les il·lusions de la vella història del progrés i dedicar-nos a elaborar una nova història de la lluita, amb un esperit semblant –encara que no serà pas amb la mateixa lletra- que el que va inspirar les propostes que Marx i Engels van fer en 1848. Ara que, com sembla clar, tornem a endinsar-nos en una altra època com la dels quarantes famèlics.